

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОВТОРНОСТІ РОЗБОЮ НА ПІДСТАВІ ПРИНЦИПІВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ

Чинною Конституцією України встановлено непорушність права власності й заборону на протиправне його позбавлення (ст. 41) [4, с. 16]. У розвиток вказаного конституційного припису законодавством передбачено низку суспільно небезпечних діянь, учинення яких вважається посяганням на право власності, що тягне за собою юридичну відповідальність найсуворішого виду — кримінальну.

Враховуючи широкий спектр шляхів реалізації права на власність — від незначних побутових речей до статків у виді об'єктів нерухомості й коштовностей — законодавець в окремих статтях розділу VI Особливої частини КК передбачив диференційовану міру відповідальності, пов'язавши її з особливостями вчинення конкретного злочину, й закріпив низку відповідних обтяжуючих обставин. Серед останніх привертає до себе увагу повторність учинення злочину проти власності як обтяжуюча кримінальну відповідальність обставина, що зустрічається у

8-ми статтях вказаного розділу КК (ст. 185-191, 1941) і в одній зі статей знаходить свій вияв через указівку на вчинення злочину за наявності судимості за подібний злочин (ст. 1971). Примітним є те, що для злочинів проти власності повторність у більшості випадків, визначена в порядку ч. 3 ст. 32 КК. Згідно з п. 1 примітки до ст. 185 КК у статтях 185, 186 та 189-191 повторним визнається злочин, учинений особою, яка раніше вчинила будь-який зі злочинів, передбачених цими статтями або статтями 187 і 262 цього КК [7, с. 93]. Іншими словами, особливість виявляється у визнанні повторними як злочинів, передбачених однією й тією ж статтею КК, так і іншими статтями, що входять до наведеного переліку й закріплюють ознаки однорідних злочинів. При цьому, за певних міркувань законодавець виокремив злочин, передбачений ст. 187 КК («Розбій»), визначивши, що розбій вважається повторним, якщо він учинений особою, яка раніше вчинила розбій або бандітизм (ч. 2 ст. 187) [7, с. 95].

У науковій правовій літературі присвячено чималу кількість публікацій цьому складу злочину. Наприклад, Н. В. Іванцова й П. В. Коробов за результатами дослідження понять «напад» і «насильство» запропонували дещо змінену конструкцію складу злочину розбою, замінивши вказівку на напад указівкою на викрадення [Див.: 1; 5]; А.П. Севрюков аналізує відмінності між розбоєм і такими складами злочинів, як бандитизм, грабіж, вимагання, хуліганство [15]; С.М. Кочої звертає більше уваги на особливості кваліфікації розбою, поєданого з умисним убивством, нанесенням тяжких тілесних ушкоджень, застосуванням зброї, бандитизмом [6]; М.Г. Колодяжний надає розгорнуту характеристику насильницьких вимагань і відмічає їх поєднанність з іншими насильницькими злочинами проти власності, зокрема розбоєм [3]. Низка інших учених теж приділили увагу вивченню таких злочинів, як вимагання, бандитизм, створення злочинної організації, до яких слід віднести: В.Ф. Бичкова, Л.М. Демидову, Л.М. Кривоченко, П.С. Матишевського, М.І. Панова, А.А. Толкаченка, А.Д. Шишкіна та ін. Однак питання повторності при розбої

у правових джерелах залишилося недостатньо висвітленим, залишилася осторонь наявність вагомих приводів для наукової дискусії.

Мета даної статті — на підставі принципів верховенства права та справедливості провести порівняльну характеристику розбою й вимагання, виявити їх спільні ознаки й визначити обґрунтованість визнання розбою повторним після вчинення останнього чи бандитизму.

Згідно з ч. 1 ст. 187 КК України розбоєм вважається напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою його застосування. За ч. 2 ст. 187 КК розбій визнається повторним, якщо його вчинено особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм [7, с. 95]. Розбій не вважається вчиненим повторно, якщо йому передувало вимагання. Таке рішення законодавець обрав без огляду на можливість учинення вимагання в поєднанні з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілої особи (ч. 3 ст. 189 КК). Відповідно до ст. 189 КК вимагання полягає у вимозі передати чуже майно чи право на нього або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами,

обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їх віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці. Частина 3 ст. 189 КК передбачає кримінальну відповідальність, зокрема, за вимагання, поєднане із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи [7, с. 96].

При проведенні порівняльної характеристики розбою й вимагання необхідно акцентувати увагу на статистичних відомостях щодо осіб, які вчинили насильницькі злочини проти власності, зокрема вимагання. Як повідомляється в наукових дослідженнях з посиланням на Державну судову адміністрацію України, у 2003 – 2007 рр. майже 90% засуджених за вимагання — це особи, які вчинили кваліфіковані й особливо кваліфіковані його форми [3, с. 41]. Наведені дані свідчать, що в разі вчинення вимагання потерпілим особам заподіюється не менш тяжка шкода життю чи здоров'ю порівняно з розбоєм.

Наявність спорідненості між вимаганням і розбоєм підтверджується також при співставленні ознак, що характеризують ці злочини. Так, їх схожість визнається, зокрема, тим, що вони

можуть одночасно посягати і на власність, і на особу, а до додаткових обов'язкових об'єктів вимагання, як і розбою, належить безпека здоров'я особи. З об'єктивної сторони вимагання, передбачене ч. 3 ст. 189 КК, супроводжується насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, тобто способом, типовим для вчинення розбою. Також подібно до розбою вимагання вважається закінченим злочинном незалежно від досягнення зловмисником бажаного результату — заволодіння майном. І цим подібність між указаними злочинами не вичерпується.

П. С. Матишевський із цього приводу цілком слушно зауважив, що «вимагання є однією з форм насильницького викрадення майна. Воно перебуває в одній низці з грабежем і розбоєм» [9, с. 109]. Дійти подібного висновку цьому вченому дозволили як порівняльна характеристика ознак вимагання, більшість із яких тісно межує з ознаками розбою, так і аналіз практики застосування відповідних положень КК України. «Вимагання необхідно відрізнити від розбою і грабежу. При першому має місце погроза застосувати насильство до особи чи до її близьких у майбутньому. При розбої чи грабежі злочинець погрожує застосуванням насильства негайно, якщо його вимоги

щодо передачі майна не будуть виконані негайно одразу ж після погрози» [9, с. 115]. Проте, як зазначає науковець, «вимагання, спрямоване на одержання будь-яких прав на майно чи на набуття вигод майнового характеру і здійснення під погрозою реалізації (як у майбутньому, так і негайно) насильства над особою, слід кваліфікувати за ст. 144» [9, с. 115] (КК України 1960 р. «Вимагання» — прим. автора С. Г.).

Пленум Верховного Суду України з приводу відмежування розбою від вимагання займає подібну позицію й у постанові від 6 листопада 2009 р., № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» (далі — постанова Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 р.) зазначає: при розмежуванні вимагання й розбою слід виходити з того, що при розбої насильство або погроза його застосування спрямовані на заволодіння майном у момент їх застосування. При цьому погроза становить собою дії чи висловлювання, що виражають намір застосувати насильство негайно. Дії, що полягають у насильстві або в погрозі його застосування, які спрямовані на одержання майна в майбутньому, а також у вимозі передати останнє, що поєднано з погрозою застосувати насильство до потерпілого або його близьких родичів у май-

бутньому, слід кваліфікувати як вимагання (п. 12) [12, с. 11]. Тим самим відмінностями між указаними злочинами означається не стільки шкода життю, здоров'ю чи особистій безпеці людини, скільки умовність її заподіяння — обов'язково під час нападу при розбої й за умови невиконання вимоги майнового характеру при вимаганні. Ця відмінність є принциповою для кваліфікації злочину, однак з позиції сприйняття небезпечності посягання конкретною потерпілою особою навряд чи вона сприймається як суттєва. При цьому варто взяти до уваги, що в обох випадках учинення злочину проти власності відбувається відкрите зіткнення права з неправом, протистояння злочинця й потерпілої особи, придушування або грубе ігнорування її волі.

Мабуть, саме із цих причин Пленум ВСУ визнає можливість учинення розбою в сукупності з вимаганням, підкреслюючи тим самим їх спорідненість. Так, при вирішенні питання кваліфікації нападу на потерпілого з метою заволодіння майном, однак за відсутності останнього в конкретному випадку, в п. 12 згаданої постанови Пленуму ВСУ передбачено наступну рекомендацію: «Якщо погроза насильством або саме насильство були застосовані з метою заволодіння майном потерпілого

в момент нападу, але у зв'язку з відсутністю у нього майна винна особа пред'явила вимогу передати його в майбутньому, такі дії належить кваліфікувати залежно від характеру погроз чи насильства як розбій чи як замах на грабіж та за відповідною частиною статті 189 КК (за наявності складу злочину)» [12, с. 11]. Практика застосування КК свідчить, що вимагання, поєднане з фізичним насильством, у 3,9% випадках супроводжується розбоєм [3, с. 86].

Викладене дозволяє зробити висновок про можливість визнання розбою повторним також після вчинення вимагання, що, як видається, може бути обґрунтовано з позицій принципу справедливості, зміст якого в тексті КК не конкретизовано, однак яким доволі часто оперує Конституційний Суд України у своїх рішеннях. Як зазначено в Рішенні КС України у справі за конституційним поданням ВСУ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 69 КК України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 1-33/2004 від 2 листопада 2004 р. (реєстраційний № 15-рп/2004) (далі — рішення КСУ № 1-33/2004), зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки

й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. При реалізації права справедливості виявляється в рівності всіх перед законом, у відповідності злочину й покарання, цілях законодавця й засобах, що обираються для їх досягнення. Окремим проявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину; категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину (п.4.1.) [14, с.43].

Дещо відмінне за формальним визначенням, але фактично тотожне за змістом поняття «принцип справедливості» передбачено в ч. 1 ст. 6 КК РФ: «покарання та інші заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до особи, яка вчинила злочин, мають бути справедливими, тобто відповідати характеру й ступеню суспільної небезпечності злочину, обставинам його вчинення й особі винного» [10, с. 205].

За таких міркувань сприймається як несправедливе ігнорування при кваліфікації розбою раніше вчиненого вимагання й визнання насильницького злочину проти власності вчиненим уперше. Безсумнівно, що чинним законом про кримінальну відповідальність не повною мірою охоплюється суспільна небезпечність особи, яка вчинила

розбій після вимагання, оскільки не знаходить оцінки стійка тенденція суб'єкта до вчинення насильницьких злочинів проти власності. Наведена невідповідність законодавчого рішення щодо конструювання ч. 2 ст. 187 КК підкреслюється в разі вчинення винною особою в недалекому минулому вимагання, поєднаного з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, або з погрозою його застосування. До того ж позиція законодавця в цій частині може бути оцінена як непослідовна. Аналіз обставин учинення злочину, передбаченого ст. 262 КК, надає можливість зробити висновок, що в окремих випадках розбій і вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, в юридичному розумінні ототожнюються. Зокрема, в ч. 3 ст. 262 КК передбачені як обтяжуючі кримінальну відповідальність обставини вчинення розбою з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я [7, с.144].

Звернімо увагу на суспільну небезпечність розбою й вимагання, поєднаного з насильством, небезпечним для життя

чи здоров'я особи. Санкція ч.1 ст.187 КК передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до семи років, а ч.3 ст.189 КК – позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна. Отже, злочин, передбачений ч.3 ст.189 КК, є більш тяжким, ніж розбій, передбачений ч.1 ст.187 КК. Санкція ж норми, передбаченої ч.2 ст.189 КК, аналогічна передбаченій ч.1 ст.187 КК. Вважаємо цілком слушним висновок Н.Ф. Кузнєцової, яка зазначає, що прогалини в кримінальному законодавстві можуть виникати внаслідок запізнілих законодавчих рішень щодо протидії новим формам злочинності [8, с. 77].

Саме через характеристику суспільної небезпечності особи винного можна дійти висновку про необхідність посилення кримінальної відповідальності за розбій, учинений після вимагання. Небезпечність розбою зростає, тому що його повторне вчинення після вимагання свідчить про виникнення рішучості застосовувати насильство до особи з метою досягнення злочинного результату. Крім того, варто відмітити, так би мовити, перехід у свідомості винного від формулювання вимог передачі майна (права на нього, вчинення дій майнового характеру) до безумовного застосування насильства до потерпілої особи.

Однак на цьому проблемність законодавчої конструкції ч.2 ст.187 КК не вичерпується. Зокрема, видається далеко не безспірним рішення законодавця стосовно доцільності вказівки на бандитизм при визначенні переліку злочинів, після вчинення яких розбій вважається повторним. Розглядаючи це питання в комплексі з попереднім, необхідно звернути увагу на наступні аргументи. По-перше, незважаючи на велику кількість бандитських нападів саме корисливої спрямованості [2, с.45], не виключається можливість учинення таких нападів і з метою умисного вбивства (ст.115 КК), із хуліганських мотивів (ст.296 КК), при сприянні втечі іншими засудженими учасниками банди з місця позбавлення волі (ст. 393 КК) тощо. Дослідники питань кваліфікації бандитизму відмічають, що окремі бандитські угруповання, які протягом тривалого часу діяли на території України, виконували функції усунення або залякування конкурентів на замовлення злочинних організацій [13, с. 52]. В таких діях вирішальний аргумент — насильницьке заволодіння власністю — відходить на другий план. Натомість об'єднує бандитизм і розбій лише спосіб учинення цих злочинів — напад, тобто дії, спрямовані на досягнення злочинного результату шляхом

застосування насильства до потерпілого чи створення загрози його застосування [11, с. 6]. Якщо законодавець визнав розбій повторним після бандитизму лише з урахуванням способу вчинення злочину, необхідно визнати, що й при вимаганні, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, досягнення злочинного результату теж опосередковується діями, типовими для бандитського чи розбійного нападу. Це ще один аргумент на користь доповнення ч. 2 ст. 187 КК вказівкою на повторність розбою після вчинення вимагання, і разом з тим це підстава замислитися над доречністю вказівки в ч. 2 ст. 187 КК на бандитизм як на злочин, після вчинення якого розбій слід вважати повторним.

На додаток до можливих відмінностей у мотиві вчинення розбою і бандитизму слід зазначити, що вчинення нападу організованою групою осіб для розбою є лише обставиною, яка обтяжує кримінальну відповідальність (ч. 4 ст. 187 КК). Із цих позицій між досліджуваними злочинами і бандитизмом існує принципова відмінність, у силу якої останній є безумовним злочином проти громадської безпеки. Вимагання ж порівняно з розбоєм, навпаки, сприймається як злочини, більш подібний за своєю кримінально-правовою характеристикою. По-

при відмінності у родовому (а, значить, і в безпосередньому) об'єкті, розбій після бандитизму визнається повторним, а от після вимагання — ні.

Поруч з наведеними відмінностями в безпосередніх об'єктах злочинів, передбачених статтями 187 і 257 КК, знаходиться інший аргумент на користь відмови від указівки в ч. 2 ст. 187 КК на повторність розбою після бандитизму. Учинення останнього згідно роз'ясненнями, наведеними в п. 26 постанови Пленуму ВСУ «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р., № 13), обов'язково передбачає застосування насильства (нападу), яке, у свою чергу, набуває самостійної кваліфікації за відповідною статтею КК [11, с.6]. Якщо під час бандитського нападу вчинено розбій, застосовуються за сукупністю статті 257 і 187 КК, а учасник банди неодмінно вважається особою, яка вчинила розбій нарівні з бандитизмом. У такому разі вчинення цією особою розбою повторно (в тому числі поза участю в банді) неодмінно кваліфікуватиметься за ч.2 ст.187 КК (звичайно, за умови наявності судимості або відсутності збігу строків давності притягнення до кримінальної

відповідальності за попередній злочин чи незвільнення від неї у встановленому порядку).

З огляду на правила кваліфікації окремих злочинів, учинених бандою, а також на те, що бандитизм може й не бути зумовлений корисливими спонуканнями, необхідно відмовитися від указівки (як від зайвої) у ст.187 КК на нього як на злочин, після якого розбій є повторним. У разі збереження чинної редакції ч.2 ст.187 КК вступатиме в конфлікт з принципом верховенства права, змістом якого згідно з Рішенням КСУ № 1-33/2004 визначено, що «одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» (п.4.1.) [14, с. 43]. Вважаємо, що керівні роз'яснення, закріплені в постановах Пленуму ВСУ також є важливим елементом права, до того ж легітимізованим суспільством.

Що стосується позиції Пленуму ВСУ, зайнятої ним у питанні кваліфікації бандитизму й поєд-

наних з ним злочинів, то певною мірою можна погодитися з думкою, що так званий «відрив» від бандитизму іманентних йому злочинів у юридичному плані є штучним, неприродним. Дійсно, кваліфікація заволодіння чужим майном, заподіяння тілесних ушкоджень особі, як і фізичного насильства в ситуаціях його застосування під час нападу, за сукупністю з бандитизмом позбавляє об'єктивну сторону останнього власного змісту, перетворюючи складний (який деколи називався ускладненим) склад бандитизму в беззмістовну конструкцію, повністю залежну від інших складів злочинів [16, с. 302]. Разом із тим слід визнати беззаперечним той факт, що організація банди – стійкого озброєного злочинного об'єднання, учасники якого мають на меті вчинення нападу на фізичних чи юридичних осіб, не може вважа-

тися беззмістовною. Авторам подібних теоретичних припущень слід на коротку мить уявити собі відсутність кримінальної відповідальності за подібні, повністю залежні від інших складів злочинів конструкції і спробувати охопити всю силу громадського занепокоєння через їх масове існування.

Таким чином, ч. 2 ст. 187 КК, на наше глибоке переконання, потребує внесення змін. У першу чергу вони повинні передбачати визнання розбою повторним після вимагання нарівні з розбоєм. Крім того, вказівка в ч.2 ст.187 КК на бандитизм з урахуванням керівних роз'яснень Пленуму ВСУ є зайвою.

Результати, викладені в даній публікації, можуть служити подальшим дослідженням питань удосконалення закону про кримінальну відповідальність з позицій системи принципів кримінального права.

Список літератури: 1. *Иванцова Н.* Разбой – насильственное хищение чужого имущества // Уголов. право. – 2003. – № 2. – С. 34-36. 2. *Іваненко І. В.* Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження: Дис. .... канд. юрид. наук: 12.00.08. – О., 2003. – 232 с. 3. *Колодяжний М. Г.* Насильницькі вимагання в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання. – Х.: Кроссрод, 2010. – 288 с. 4. Конституція України – основа реформування суспільства / *В. Я. Тацій, Ю. П. Бутяк, Ю. М. Грошовий, М. В. Цвік.* – Х.: Право, 1996. – 96 с. 5. *Коробов П.* Разбой как типичная форма хищения // Уголов. право. – 2006. – № 1. – С. 32-36. 6. *Кочои С.* Разбой (некоторые вопросы квалификации) // Уголов. право. – 2000. – № 2. – С. 28-30. 7. Кримінальний кодекс України (із змін. та доп. станом на 10.03.2010 р.). – Х.: ТОВ «Одісей», 2010. – 280 с. 8. Курс уголовного права: Общая ч. Т. 1: Учение о преступлении: Учеб. для вузов / Под ред. *Н.Ф. Кузнецовой и Т.М. Тяжковой.* – М.: Зерцало; ТЕИС, 1999. – 592 с. 9. *Матышевский П. С.* Преступления против собственности и смежные с ними преступления. – Киев: Юринком, 1996. – 240 с. 10. Полный сборник кодексов Российской Федерации. С изм. и доп. на 01.01.2000 г. – М.: ООО Изд-во АСТ, 2000. – 960 с. 11. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Пост. Пленуму Верхов. Суду України від 23.12.2005 р., № 13 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2006. – № 1. – С. 2-6. 12. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Пост. Пленуму Верхов. Суду України від 6.11.2009 р., № 10 // Вісн. Верхов.

Суду України. – 2009. – № 12. – С. 9-16. **13.** Радіонов І. І. Кримінальна відповідальність за бандитизм: Дис. .... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Х., 2003. – 210 с. **14.** Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 69 КК України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 1-33/2004 від 02.11.2004 р. (реєстраційний № 15-рп/2004) // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975. – С. 41-51. **15.** Северюков А. Разбой и некоторые смежные составы преступлений // Закон и право. – 2001. – № 2. – С. 36-44. **16.** Энциклопедия уголовного права / В. Н. Кудрявцев, Б. В. Волженкин, А. В. Наумов и др.: в 35 т. – Т. 1: Понятие уголовного права. – СПб.: Изд. проф. Малинина, 2005. – 698 с.

ИССЛЕДОВАНИЕ ВОПРОСОВ КВАЛИФИКАЦИИ ПОВТОРНОСТИ ПРИ РАЗБОЕ НА ОСНОВАНИИ ПРИНЦИПОВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА И СПРАВЕДЛИВОСТИ Гизимчук С. В.

Исследованы актуальные вопросы квалификации разбоя, совершенного повторно. С учетом содержания принципов верховенства права и справедливости разработаны предложения по усовершенствованию редакции ч. 2 ст. 187 УК. Высказано мнение в пользу признания положений постановлений Пленума Верховного Суда Украины отдельной составляющей общей системы права.

Ключевые слова: разбой, вымогательство, бандитизм, верховенство права, справедливость, уголовная ответственность.

RESEARCHING OF QUALIFICATION QUESTIONS OF THE REPEATED ROBBERY ON THE BASIS OF PRINCIPLES OF RIGHT AND JUSTICE SUPREMACY Gizimchuk S.V.

The actual questions of qualification of the robbery accomplished repeatedly are explored. Taking into account maintenance of principles of supremacy of right and justice suggestions on the improvement of release of Part 2 Article 187 of the Criminal Code are developed. Opinion in behalf on confession of positions of on of Plenum of Supreme Court of Ukraine is outspoken separate making general system of right.

Key words: robbery, extortion, gangsterism, supremacies of right, justice, criminal responsibility.

Надійшла до редакції 01.11.2010 р.

УДК 343.985 (343.9.01)

**В.В. Шаповалов, д-р фарм. наук, професор,
перший заступник начальника СУ ГУМВС
України в Харківській області**

СУДОВО-ФАРМАЦЕВТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ НАРКОБІЗНЕС–СЕРЕДОВИЩА НА КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ПРИНЦИПАХ

В МВС України (м. Києві) відбувся брифінг Міністра внутрішніх справ України А.В. Могильова, який відмітив,

що за останні 9 місяців 2010 р. побільшала чисельність викритих наркозбувачів та організованих злочинних груп (далі – ОЗГ) [7].